

др Зорица Мршевић,
виши научни сарадник института за криминолошка и социолошка
истраживања у Београду;
др Ивана Симовић-Хибер,
научни сарадник института за криминолошка и социолошка истраживања
у Београду

КРИМИНАЛИТЕТ ЖЕНА - ПОТРЕБА СТВАРАЊА НОВОГ КРИМИНОЛОШКОГ ПРИЛАЗА

Истраживања и криминолошке анализе криминалитета жена су ретке и углавном усмерене на проналажење јединственог узрока ове појаве. Како тиме нису добијени ни прави одговори а ни изграђен свеобухватнији приступ проблему, постоји потреба стварања новог криминолошког прилаза уз претходну критичку анализу досадашњих ставова. Аутори су прво анализирали опште карактеристике женског криминалитета разматрајући његов обим, структуру и динамику, утицај кривичноправног система на његову морфолошку структуру и карактеристике женске популације. Следи излагање неких значајнијих теорија које су током историје криминолошке мисли објашњавале женски криминалитет. Ту се прво помиње Ломброзов и Фереров биолошки позитивизам, који ма колико звучео архаично и даље представља основу многих савремених теорија. Ту се помињу следећи аутори: Томас, Полак, Конопка, Адлер, као и правци психолошког детерминизма, детеминизма, детерминизма полних улога. Аутори у закључку идентификују два могућа, у основи методолошка закључка: а) женски криминалитет не треба посматрати као посебну и изоловану, детерминисано различиту појаву од укупног; б) у деловању општих узрочника криминалитета, ендогених и егзогених на жене, постоје несумњиве посебности које резултирају и специфичностима у обиму и структури криминалитета.

Кључне речи: *Криминалитет жена - Биолошки детерминизам. - Полне улоге. - Контролисана жена. - Еманципација.*

I КРИМИНОЛОГИЈА ЖЕНСКОГ КРИМИНАЛИТЕТА - ДЕО ОПШТЕ ИЛИ ПОСЕБНА (СПЕЦИЈАЛНА) КРИМИНОЛОГИЈА

Мушкарци чине шест пута више кривичних дела од жена (1), мада су у једном друштву, и мушкарци и жене изложени претежно истим утицајима. Када треба одговорити на питање откуда ова разлика, наука

(1) Ann Smith, *Women as lawbreakers*, The lawbreakers, British Broadcasting Corporation, London, 1975, стр. 49; Roger Merle, *Andre Vitu*, *Traité de Droit Criminel*, Tome I, Ed. Cujas, Paris, 1981, стр. 41.

најчешће прибегава неким општим детерминантама социјалног понашања, "природи" или "васпитању", или констатује да ма шта да је у питању животни стил полова се међусобно веома разликује па се разликују и њихове могућности и њихови мотиви за извршење кривичних дела (2).

Приметан је и мањи број истраживања женског криминалитета. Пошто кривична дела учињена од стране жена не прете функционисању друштва, женска девијација је као криминолошки проблем прилично занемарена (3). Осим што се женски криминалитет сматра мање озбиљним друштвеним проблемом (4), ту је и чињеница да као појава сразмерно малог обима не дозвољава квалитативну анализу, односно уопштавања. Мада је од скора уочено да истраживања женског криминалитета могу дати релевантне резултате примењиве и на криминалитет мушкараца, нпр. његово смањење (5), остаје да су жене неупоредиво ређи објекат криминолошког истраживања од мушкараца. У општим делима или студијама жене су пак често споредно питање, истражују се узгред и заједно са малолетничким криминалом или криминалом психичких поремећених (6), или је криминалитет жена обухваћен анализом мушкараца и тиме учињен невидљивим.

У постојећим истраживањима жене као учиниоци кривичних дела се дефинишу као *хомогена група* биолошки и емотивно инспирисаних полних бића. У анализи криминалитета мушкараца полази се од разлика, нпр. класних, етничких, професионалних (7). Мушки криминал, објашњава се, дакле различитим узроцима, нпр. сиромаштвом, психичком нестабилношћу или другим узроцима проистеклим из доминантних друштвених структура, али никада само сопственим полом (8).

Супротно, као узрочник женског криминалитета се, као по инерцији, издваја пол. По истој инерцији, код женског криминалитета се и даље, мада је овакво схватање напуштено када је у питању криминалитет уопште, трага за "главним", дакле јединим разлогом који га производи па се тај разлог промовише у ранг јединог узрока. За илустрацију овог метода могу да послуже и савремена истраживања; надовезујући се на традицију, одговор на уочене промене у структури женског криминалитета траже у еманципацији жена као једнозначном

(2) *Gender and the Criminal Justice system*, Home Office publication under section 95 of the Criminal Justice Act 1991, London, 1992, стр. 4.

(3) *Deviant behavior - readings in the sociology of deviance*, Delos Kelly. St. Martin's Press New York, 1979, Freda Adler & Herbert Adler, *Female delinquency: Minor Girls and Major Crimes*, стр. 524.

(4) *Crime and measures against crime in the city*, National council for crime prevention - Sweden, Stockholm, 1990, Eva Tiby, *Women and crime in the urban environment*, стр. 101-135.

(5) Tiby, *op. cit.*, 101.

(6) Carol Smart, *Women, Crime and Criminology, A Feminist Critique*, Routledge & Kegan Paul, London, 1976, стр. 177.

(7) Smart, *Op. cit.*, стр. 3. и 178, наводи да су те студије писане до скора скоро искључиво од стране мушкараца, тема су им мушкарци а били су намењени стручној јавности такође до скора састављеној од мушкараца, па је искључење жена из њих разумљиво чак и кад није намерно - узима се наиме као нормално да су жене неважни чланови заједнице.

(8) Tiby, *op. cit.*, стр. 104-105.

фактору који га узрокује. При томе се превиђа смисао еманципације (9): она није слобода да се буде сличан мушкарцу, већ да се одбаци стереотипна, полно омеђена улога, ограничена идејом о урођеним могућностима полова.

Док студије мушког криминалитета постају све комплексније, феномен женског има тенденцију да буде редуциран. Пропашћу биолошких теорија (10) на сваку промену у структури женског криминалитета реагује се тако што се овај растући друштвени проблем објашњава последицама еманципације жена.

Валидност оваквог метода, па и теоријских објашњења, зависи од самог феномена женског криминалитета.

II ОПШТЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ КРИМИНАЛИТЕТА ЖЕНА

Општом констатацијом да је криминалитет жена по заступљености у укупном криминалитету мали и да је по структури, врсти извршених деликата, лакши у односу на криминалитет мушкараца проблем се маргинализује (11) и објашњава полним детерминизмом.

На тај начин женски криминалитет се непотребно издваја из опште анализе криминалитета као друштвене појаве, и настаје двострука штета. Ако је наиме криминалитет жена *неспецифичан*, осим по бројности и структури, морао би бити објашњаван истим критеријумима као и мушки. Ако је посебна специфична категорија, то би био разлог за редефинисање општег појма криминалитета, тиме и криминалитета мушкараца.

Отуда је разлика у испољавању потребно најпре разјаснити, па тек онда у њима или преко њих, у самом полу као општем етиолошком фактору, тражити узрочник.

1. Обим криминалитета жена

По доступним, упоредним подацима, мало учешће женског у укупном криминалитету је константна и ноторна појава. Тако је на пример у Шведској (12) у периоду од 1857 до 1990 сталан проценат учешћа женског криминалитета у укупном од 18%. Стабилан однос показују и подаци за Енглеску и Француску где је како се наводи у последњих петнаест година размера 1:6 (13). Сличне односе показују и подаци за САД (1:6), Канаду (1:8) и Совјетски Савез (1:8 али са тенденцијом пораста) (14).

Што се тиче обима криминалитета жена код нас, према новијим подацима у Југославији је у периоду 1986-88 њихово учешће било

(9) Smart, *op. cit.*, стр. 74.

(10) Smart, *op. cit.*, стр. 76.

(11) Gender..., *op. cit.*, стр. 4, Tiby, *op. cit.*, стр. 101, Smart, *op. cit.*, стр. 3, Smith, *op. cit.*, стр. 50-51.

(12) Tiby, *op. cit.*, стр. 102.

(13) В. Николић-Ристановић, Н. Мрвић, *Друштвена контрола и криминалитет жена*, Београд, 1992, стр. 17; Gender..., *op. cit.*, стр. 7 где се даје податак за 1990. год. који показује да се тренд са 17% учешћа одржава; Merle, Vitu, *op. cit.*, стр. 41.

(14) Николић-Ристановић, Мрвић, *op. cit.*, стр. 18.

13% (15). Упоредијено са периодом 1952-62 када их је међу делинквен-тима било између 20% и 24% (16) може се констатовати значајно смањење. Подаци за Србију у периоду 1973-1988 указују на просечних 15%, што прати исту тенденцију пада у односу на период од 1952-62 са релацијом 20-26% (17).

2. Структура и динамика криминалитета жена

Док су статистички показатељи обима криминалитета жена упо-редиви са оним добијеним у другим земљама, принципијелно се пока-зују као недовољно поуздани за валидно поређење структуре кримина-литета. Ово пре свега стога што је слика криминалитета везана при-марно за одређени простор и време, и у директној је зависности од конкретног изгледа правне регулативе (18).

Ипак је могуће назначити неке опште карактеристике. Преов-лађујуће је мишљење о женском криминалитету као инструментал-ном (19) којим се решава непосредна потреба или конфликт. Оно најчешће и бива потврђено и илустровано структуром извршених дела. Доминирају имовинска кривична дела (20), дела против части и угле-да (21) и живота и тела. Према подацима за Србију у периоду 1960-62. г. ова дела чине 90% криминалитета жена.

Новије тенденције, запажено на примерима САД и Грчке (22) указују на повећано учешће жена у делима везаним за дрогу. С друге стране запажено је повећање тежег имовинског криминала (прова-ле) (23) и саобраћајних деликата (24).

Нама посебно може бити занимљиво питање структуре крими-налитета жена код нас имајући у виду постојање два опсежна истра-живања (25) чија анализа и подаци у дистанци у више од двадесет година, могу дати валиднију слику евентуалних промена. Анализа структуре је рађена према најзаступљенијим облицима криминала. Најбројнија су дела против части и угледа, која је у периоду од 1952-62. односила чак 60% извршеног криминала у Србији (према 55% у СФРЈ). Учешће ових дела у мушком криминалитету је било 19%. У периоду 1984-88. учешће ових дела у женском криминалитету је преполовљено, са видљивом тенденцијом даљег опадања.

(15) Николић-Ристановић, Мрвић, *op. cit.*, стр. 19.

(16) Др Верица Симоновић, *Криминалитет жена*, Нови Сад, 1966, стр. 49.

(17) Симоновић, *op. cit.*, стр. 56.

(18) Tibu, *op. cit.*, стр. 102. наводи да су 29% дела које су учиниле жене у Шведској неовлашћено поступање са децом; James Q. Wilson & Richard J. Herrnstein, *Crime and Human Nature*, Simon & Schuster, New York, 1985, стр. 111, наводе да у САД проституција чини 70% криминалитета жена, што све не даје премисе упоредивости са нашим правом.

(19) Tibu, *op. cit.*, стр. 106, а М. Милутиновић, *Криминологија, "Савремена администрација"*, Београд, 1973, стр. 172, назива га "пасивним".

(20) Tibu, *op. cit.*, стр. 102, анализирајући податке за 1988. г. наводи да жене у 41% учествују у крађи у продавницама.

(21) Укључујући и граничне случајеве "лошег понашања" - скитничење, просјачење, подвођење и сл. (види податке за Грчку код Николић-Ристановић, Мрвић, *op. cit.*, стр. 20).

(22) Николић-Ристановић, Мрвић, *op. cit.*, стр. 20-21 и Tibu, стр. 102.

(23) Smith, *op. cit.*, стр. 52.

(24) Smith, *ibid.*

(25) В. Симоновић, Николић-Ристановић, Мрвић, *вид цитирано*.

Занимљиво је, имајући у виду полазну констатацију о криминалитету жена као лаком криминалу, да је у посматраном периоду 1952-62. г. петина извршених дела била из групе против живота и тела. Сразмерно смањење са тенденцијом пада на 15% запажено је у касније истраживаном периоду.

Посебно је индикативан податак пораста учешћа женске популације у извршењу кривичних дела против имовине. Учешће од непуних 15% које важи за ранији период показује тенденцију пораста чак до 39% у 1988. години. Тако се вршење ових дела изједначаје са мушком популацијом, који просечно у трећини случајева чине ову врсту дела.

Ови основни бројчани показатељи на први поглед мењају слику о структури, а пре свега о тежини деликата које у Србији чине жене. Ради добијања тачније представе о стању ствари потребно је анализирати и унутрашњу структуру извршених дела пошто законска класификација, по законском називу извршених дела, може заварати.

Тако податак о уочљивој заступљености 9 дела против живота и тела мења изглед ако се наведе да је основно по бројности било кривично дело лаке телесне повреде (просечно 17% за период од 1960-62. (26), док на убиство отпада само 0,2-3%) (27).

Код имовинских кривичних дела доминирају ситна дела крађе, утаје и преваре и обична крађа - преко 10% у односу на 0,5% извршених дела тешке крађе.

Тако посматрано може се рећи да се потврђује хипотеза о лаком криминалу као доминантној врсти криминалитета жена. Наиме скоро 90% извршених дела чини пет деликата: увреда, лака телесна повреда, клевета, ситно дело крађе, утаје и преваре и обична крађа (28).

3. Утицај кривичноправног система на криминалитет жена

Уочена неразноврсност криминалитета жена код нас може бити условљена садржином и врстом инкриминација. Одређујући кривична дела, сам закон може директно условити изглед криминалитета одређене популације. У литератури се често наводи да је један од основних разлога "полно детерминисаног објашњења криминалитета жена" (29) тај што се или ради о делима директно везаним за пол (нпр. чедоморство, као дело које може учинити само жена, или проституција, која подразумева да се њоме непосредно и претежно баве жене) или су у питању дела посредно у вези са полом, утолико што га чешће врше жене. По преовлађујућем мишљењу, то произлази из природе или бар начина социјализације жене, за шта је пример крађа у радњама. Питање је међутим, колико је она валидна. Тако неадекватност "полног" објашњења крађа у радњама чини се не треба посебно озбиљно образлагати.

(26) Симоновић, *op. cit.*, стр. 59.

(27) Слична вредност показује и чедоморство са 0,5%, побачај 1% и тешка телесна повреда око 0,5%, Симоновић, *ibid.*

(28) Николић - Ристановић, Мрвић, *op. cit.*, стр 25 налазе да су у периоду 1984-88. најчешће вршена кривична дела увреде, телесне повреде, издавања чека без покрића, обична и ситна крађа. Мерле, Виџу, *op. cit.*, стр 41. наводе податак за Француску из 1978. где већину дела чине чедоморство, крађе у радњама, издавање чека без покрића, превара и деликти против деце и породице.

(29) Smart, *op. cit.*, стр. 6, 8. и 18.

Проституција је питање директног законског одређења шта је то криминал. Чедоморство отвара проблем чињенице да учинилац дела може бити само лице једног пола. Но само извршење тог дела је ретко, дешава се испод једног процента. Оно је занимљиво и ако се обрнуто постави: да ли су жене законом искључене или ограничене у вршењу неких кривичних дела.

Занемарујући чак школске примене "војних" деликата, може се запазити да су жене практично ограничене у могућности да буду и потенцијални извршиоци најтежих деликата (30).

С друге стране може се запазити и да депенализација једнога понашања директно узрокује промену структуре криминалитета одређене (полне) популације. Тако, нпр. легализацијом болничког прекида трудноће драстично су опали случајеви недозвољеног побачаја чиме је потпуно опао значај тога дела и његово учешће како у општој структури криминалитета жена, тако и код дела против живота и тела.

Исто тако, може се запазити и посредни утицај промене политике гоњења за одређену врсту кривичних дела, што такође мења све посматране структуре извршених деликата. Тако, нпр. учешће привредног криминалитета извршеног од стране жена у периоду 1984-85, када је доминирало дело издавања чека без покрића (12-17%), пада у периоду 1986-88. на 4-3%.

Мада са великом резервом, чини се да се ипак може рећи да законска и политика гоњења, можда више но што је то случај са општим криминалитетом, на прилично директан начин одређују шта је доминантан облик криминалитета жена.

4. Карактеристике женске криминалне популације

Поређењем резултата истраживања женског криминалитета по карактеристикама те специфичне популације може се закључити прилична константност и непроменљивост кроз дужи временски период. Тако, нпр. већина криминалки су између 30-39 година, већина их живи у месту различитом од места рођења, најчешће су удате мајке, ниске школске спреме (раније преовлађују лица без икакве школе и са основном, док сада имамо углавном са осмогодишњом и средњом школом). Приличан број их је незапослен или без занимања, раније више од половине а сада 45% издржавано, углавном потичу из породица које се карактеришу лошим материјалним стањем (углавном код жена које су извршиле баш имовинска дела). Поврат је раније био изражен јер је готово трећина криминалки била у истоврсном поврату (побачај, крађа, превара), док су жене сада већином примарни учиниоци.

Као што је речено у уводу, криминолошка теорија ове структуралне карактеристике углавном занемарује, тражећи објашњење за појаву, обим и структуру женског криминалитета углавном у самом полу.

(30) Мада се дела против човечности и међународног права или основа друштвеног уређења ионако ретко чине и од стране мушкараца, тако да их или уопште нема или их је мање од 0,5%. Merle, Vitu, *op. cit.*, стр 41 указују на законску концентрацију криминалитета жена на релативно узак круг лакших деликата.

III ТЕОРИЈЕ О ЖЕНСКОМ КРИМИНАЛИТЕТУ

Угаони камен за биолошко полно објашњење женског криминалитета представља *Ломброзова* и *Ферерова* студија ("Женски криминалци" 1895). Истраживање није потврдило "општу" теорију атавизма, биолошких заостатака ранијих еволутивних фаза у личности делинквента коју заступају ови аутори (31). Код жена, криминалаца откривено је мало знакова дегенерације; нешто више их је било од проститутки. Овакав резултат није поколебао ауторе у односу на теорију биолошког детерминизма, већ су опет ослонцем на биолошки "разлог" (жене су иначе по њима за један ступањ мање развијене од мушкараца, ближе примитивном пореклу човека) покушали да објасне зашто су "истински", "урођени" криминални типови ређи код жена. Жене су, сматрају аутори биолошки конзервативније од мушкараца и због тога мање наклоњене криминалитету, али их одликује наглашена подлост и суровост извршених кривичних дела. То је отуда што криминалке имају све "квалитете" мушког криминалца плус лукавост, злобу, пакост, непоштење својствено женама. Тако је биолошка природа жена у супротности са криминалитетом, криминалне радње жена не само што су правно санкционисане већ су и биолошки и полно абнормалне. Жене криминалци су двоструки изузеци, по томе монструми (32).

Трагајући за биолошким супстанцом женског криминалитета, Ломброзо и Фереро су априорно поставили модел нормалне жене супротстављајући абнормалну. Тај модел, заснован на "вредностима" времена у коме су живели, (за које је карактеристичан инфериоран положај жена, недостатак образовања и сл.) они су протумачили биолошки и антрополошки. Тако је створен идеолошки оквир за проучавање женског криминалитета, у који су заробљене и многе савремене студије (33). Заборављено је да то није једини могући начин друштвеног реда, ни модел положаја и понашања жена.

Тако је за *Томаса* (Неприлагођена девојка - 1967) извор женског криминалитета слом традиционалних ограничења жена (34). Уклањањем друштвених санкција жене су остале друштвено "неприлагођене". Напуштање традиционалног морала, по њему, довело је да су изгубиле праве оквире "исправног" понашања. Ово мишљење није реткост. И други аутори наике сматрају да излазак из сигурности традиционалних женских улога, кидање традиционалних емоционалних веза са породицом, школом, црквом и испробавање неизвесних алтернативних улога представља непосредан криминогени фактор (35).

Полак (Криминалитет жена 1961) ствара мит о злој жени чија је психологија извор њене способности да вара и манипулише. Главна Полакова идеја је "маскирани" карактер женског криминалитета, због непријављивања, ниског нивоа откривања и наглашене благости (36)

(31) Merle, Vitu, *op. cit.*, стр. 41-2 и Smart, *op. cit.*, стр. 31.

(32) Smart, *op. cit.*, стр 33-5.

(33) Wilson, Herrnstein, *op. cit.*, стр 117.

(34) Smart, *op. cit.*, стр. 41.

(35) Adler (Deviant behavior), *op. cit.*, стр 528-29.

(36) Потпуно супротно тврди Smith, *op. cit.*, стр 50. сматрајући да се у целини показује много мање хуманости према женама него према мушкарцима када су откривене и осуђене а посебно када је у питању затворска казна.

која се показује према женама од стране полиције и судова. То илуструје тиме да их њихове типичне жртве, љубавници, супрузи и деца не пријављују полицији. Такав Полаков покушај процене скривеног женског криминалитета је чиста спекулација.

Cowie, Cowie и *Slater* (Делинквенција девојака 1968) такође полазе од традиционалних, стереотипних улога (37), узимајући да постоји само један модел личности природан женском полу. Они подразумевају да за девојчице постоји биолошки условљен модел понашања, и да су оне које су усвојиле типично мушко понашање биолошки абнормалне. "Нормалан" облик искључује делинквенцију и криминалитет, па се сваки знак неконформизма девојчице и жене третира као сигуран знак патологије.

Аутори посебно траже знакове дефектне интелигенције, абнормалних функција нервног система и нарушено физичко здравље, па доказују да делинквентне девојке имају више од осталих физичке недостатке. Ове особине које подсећају на Ломброзове описе деликвентних жена, сматрају "конституционалним предиспозирајућим факторима". Они при том превиђају утицај социјалне структуре на могућност остварења правилне исхране, медицинске заштите и другог што одређује физички изглед појединаца. Они сматрају да је женски пол "имунији" на делинквенцију од мушкараца слично Ломброзу и Фереру. Имплицира се да су девојке делинквентне само ако су биолошки абнормалне или ако је нека мања абнормалност (нпр. дебљина) комбинована са екстремно стресним спољним факторима. Сматрају даље, да су девојке под мањим утицајем друштвених околности него дечаци. Наиме, док објашњења социјалног или економског типа могу добро да послуже за објашњење мушког криминалитета, код делинквентног понашања девојака пресудно је биолошко објашњење. Негирањем социјалних и културних разлика и биолошким позитивизмом и ови аутори више доприносе мистификацији него објашњењу женског криминалитета.

Конопка (Адолесцентна девојка у конфликту 1966) имплицира да делинквенти долазе из сиромашних или непотпуних породица са недовољним родитељским старањем и да имају недостатак образовања. Али њена студија је више дескриптивна него аналитичка, ослања се у највећој мери на анегдоталне и индивидуалне случајеве, описе беде и усамљености коју су искусиле девоке делинквенти. Тако покушава да за њих изазове симпатије, пледира за разумевање проблема адолесцентних девојака и прибављање адекватног третмана када једном постану делинквентне).

У савременој криминологији доминирају *психолошка* објашњења, као замена за Ломброзов и постломброзовски биологизам. Ова објашњења полазе од криминалитета као индивидуалне појаве. По њима, нормална и прилагођена девојка не може да постане делинквент. Емоционална нестабилност је изазвана фрустрацијом заснованом ограниченом полном улогом жене. Ово објашњење не може да задовољи јер резултат фрустрације не мора да буде девијантно понашање.

Има и схватања која покушавају да обухвате и *социјалне факторе*. Наглашава се међутим, да општа формула по којој сиромаштво плус друштвена осујећеност (немоћ) узрокују криминалитет, није примен-

љива на жене. Оне су чешће но мушкарци жртве незапослености, друштвеног система који их маргинализује док их истовремено окривљује да одступају од модела стереотипне женствености (38). Иначе, жене би биле на врху криминалне лествице. Отуда је питање несумњиве разлике између мушког и женског криминалитета, питање различитог деловања, испољавања ендогених и егзогених узрока криминалитета. Даље, ако се не може априорно закључивати о различитом деловању ендогених (биолошких и психолошких), мора се поставити питање разлика у питању деловања егзогених: класе, круга познаника (39), услова становања, друштвене моћи итд.

Док су Ломброзо и Фереро сматрали да је "мушкобањастост" извор женског криминалитета као биолошка грешка, за Адлера је то "тамна страна" женске еманципације. По тој теорији смањивање разлике између полних улога ствара нову, суштинску мужевнију жену, што проузрокује пораст криминала жена (40). Еманципација се окривљује и због тобожњег стимулесања тзв. једнородитељских породица, (тј. домаћинства која чине мајка са децом). Како се процењује, 40% таквих непотпуних породица живе испод граничне линије беде, што је довело до криминолошког идентификовања "феминизирања сиромаштва". Тиме се објашњава зашто те маргинализоване жене врше ситне крађе, преваре и фалсификате (41).

IV ЗАКЉУЧАК

Савремена истраживања женског криминалитета нарочито истичу (и емпиријским истраживањима потврђују) различиту друштвену улогу полова као факторе криминалитета. Истичу се различити животни стилови, различити стандарди контроле, различита сексуална идеологија једног друштва (42)

Савремена криминологија познаје појам контролисане жене; обично се сматра да су девојке контролисане/надгледане другачије од дечака, за њих важи много опсежнији комплет правила, а таква контрола се усваја и постаје самоконтрола која доводи да жене настоје да се прилагоде ономе што сматрају да је став већине (43). Тамо где постоји већи притисак на девојчице него на дечаке да су одређени

(38) Eileen Fairsweather, Roisin, McDonough and Melanie Mc Fadyean, *Only the rivers run free*, Northern Ireland, *The women's war*, Pluto press, 1984, London, стр. 244-5, наводе да су жене-учиниоци кривичних дела терет на савест једног друштва које их нити разуме нити за њих мари.

(39) Успешно кривично дело захтева контакте, техничку квалификованост, одговарајућу опрему и вољног учитеља. Из разних разлога жене су мање присутне у подземљу и све те потребне околности за успешно организовано и изведено кривично дело су им једноставно слабије доступне. У ствари жене и мушкарци се крећу у различитим друштвеним аренама (основне друштвене арене су кућа, посао и забава при чему су жене претежно у кући а мушкарци изван ње) а познато је да је најчешће поприште кривичних дела арена забаве, Tiby., стр. 109.

(40) Wilston & Herrnstein, *op. cit.*, стр. 122-23.

(41) Wilson & Herrenstein, *op. cit.*, стр. 124.

(42) Tiby, *op. cit.*, стр. 104-5.

(43) Smith, *op. cit.*, стр. 49.

типови понашања морално погрешни и неодговарајући изгледа да ће из тога резултирати већи ниво сагласности са њима (44).

Оваква запажања па и истраживања, међутим остају на нивоу појединачног, и у најбољем случају могу расветлити обим криминалитета жена. Анализирана структура указује да су делинквенткиње маргинализована група необразованих и социјално немоћних особа, чији криминалитет се исцрпљује концентрацијом на пар лаких дела, често на граници делинквенције и онога што се колоквијално сматра само девијантним. Све ово се не уклапа у новије тенденције објашњења феномена женског криминалитета као последице еманципације. Пре свега то објашњење би морало имати потврду у драстично промењеном обиму и структури криминалитета. Како то није случај, површно се тај аргумент користи да се њиме објасни свако померање структуре криминалитета жена. Тако се нпр. објашњавају и случајеви ситног имовинског криминалитета (сиромаштво као последица еманципације) и "пораост" тешког имовинског криминала (као повећано стицање позиција које то омогућавају).

По нашем мишљењу отуда, досадашњи развој криминологије, када је о криминалитету жена реч, дозвољава два, у основи методолошка закључка: а) женски криминалитет не треба посматрати као посебну и изоловану, детерминисано различиту појаву од укупног; б) у деловању општих узрочника криминалитета, ендогених и егзогених на жене, постоје несумњиве посебности које резултирају специфичностима у обиму и структури криминалитета.

(Примљено, 29. јануара 1993)

Dr. Zorica Mršević,

Senior Research Associate of the Institute for Criminological and Sociological Studies in Belgrade;

Dr. Ivana Simović-Hiber,

Research Associate of the Institute for Criminological and Sociological Studies in Belgrade

CRIMINALITY OF WOMEN - A NEED FOR A NEW CRIMINOLOGICAL APPROACH

Summary

Former research and theoretical approach to female criminality has not been adequate, so that there is a need for the new one. After analyzing general characteristics of criminality of women and some more important theoretical approaches to these problems, the authors suggest in their conclusions two possible methodological approaches, namely: (i) female criminality should not be considered as a particular and isolated, i.e. differently determined phenomenon within the entirety of the problems of criminality; (ii) in the effects of general causes of criminality - endogenous and exogenous

(44) Smart, *op. cit.*, стр. 66.

regarding the women, there exist, undoubtedly, specificities which have, as their consequence, the other specificities in the scope and structure of criminality.

Key words: *Criminality of women. - Biological determinism. - Sex roles. - Controlled women. - Emancipation.*

Zorica Mršević,

collaborateur scientifique de l'Institut de recherches criminologiques et sociologiques de Belgrade;

Ivana Simović-Hiber,

collaborateur scientifique de l'Institut de recherches criminologiques et sociologiques de Belgrade

LA CRIMINALITÉ DES FEMMES - LE BESOIN DE LA CRÉATION D'UNE NOUVELLE APPROCHE CRIMINOLOGIQUE

Résumé

Les recherches et les analyses criminologiques de la criminalité des femmes sont rares et se proposent le plus souvent pour but de trouver une cause unique à ce phénomène. Etant donné que cela n'a pas permis d'obtenir des réponses pertinentes et d'édifier une approche plus globale du problème, la nécessité existe de créer une nouvelle approche criminologique tout en analysant tout d'abord les positions existantes dans ce domaine. Les auteurs ont analysé tout d'abord les caractéristiques générales de la criminalité féminine, examinant son volume, sa structure et son dynamisme, l'influence du système de justice pénale sur sa structure morphologique et les caractéristiques de la population féminine. Les auteurs exposent ensuite certaines théories importantes qui expliquaient, au cours de l'histoire de la pensée criminologique, la criminalité féminine. On évoque tout d'abord le positivisme biologique de Lombroso et de Ferrer, qui, tout aussi archaïque qu'il soit, représente toujours la base de nombreuses théories contemporaines. Les auteurs suivants sont cités: Thomas, Polak, Konopka, Adler et aussi les courants du déterminisme psychologique, du déterminisme des rôles des sexes. Les auteurs dégagent à la fin deux conclusions possibles, en fait méthodologiques: a) la criminalité féminine ne doit pas être considérée comme phénomène spécifique et isolé, déterminé comme différent de la criminalité générale; b) dans l'impact des causes générales de la criminalité, endogènes et exogènes, sur les femmes, il existe des particularités incontestables qui se traduisent aussi par des spécificités dans le volume et dans la structure de la criminalité.

Mots clé: *La criminalité des femmes. - Le déterminisme biologique. - Les rôles des sexes. - La femme contrôlée. - L'émancipation.*